

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

В науково-видавничій діяльності НАН України, як у дзеркалі відображаються всі здобутки та проблеми української науки, зокрема академічної. У звітному році розгляду стану та перспектив розвитку видавничої діяльності НАН України було присвячене одне з засідань її Президії, на якому відзначено, що попри економічні проблеми минулих років та постійний дефіцит бюджетного фінансування, НАН України залишається провідним центром з випуску наукової літератури в країні. Протягом останніх десяти років спостерігається стале збільшення наукової друкованої продукції як книжкової, так і статейної. За цей період започатковано 20 нових академічних журналів. Обсяги наукового книговидання зросли більш ніж на 70 %. Безпосередньо кількість монографій збільшилась на 85 %. Готуються і вже побачили світ видання, які є надзвичайно важливими для наукового та культурного розвитку нашої держави.

Разом з тим збільшення обсягів випуску друкованої продукції загострило певні проблеми. По-перше, це проблема книгорозповсюдження. З метою посилення ролі існуючих книгарень НАН України у поширенні наукової, довідкової та словникової літератури, залученні до системи книгорозповсюдження видань наукових установ НАН України, удосконалення засобів донесення наукової книги до широкого читацького загалу Президією НАН України було прийняте рішення про створення державного господарського книготоргівельного об'єднання "Корпорація "Академкнига" Національної академії наук України".

Одним з пріоритетів в подальшому розвитку видавничої справи Президія НАН України визначила створення у Видавничому домі «Академперіодика» НАН України сучасної поліграфічної бази та забезпечення реалізації в межах Академії повного видавничого циклу для журнальної і книжкової продукції.

Нагальна потреба – підвищення рейтингу видань НАН України, якості поліграфії.

Протягом 2005 року установами Національної академії наук України видано понад 800 наукових книг, з них більш ніж 500 монографій та близько 300 збірників наукових праць.

Видавництво “Наукова думка” НАН України випустило у світ 68 назв книг загальним обсягом 1603,4 обл.-вид. арк. і накладом 136,9 тис. примірників. Пріоритетним напрямом діяльності видавництва залишалась реалізація проекту “Наукова книга”. Звітнього року за цим проектом видано 23 монографії загальним обсягом 608,92 обл.-вид. арк. та загальним накладом 8,7 тис. примірників.

Серед них підготовлені в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України фундаментальні праці зі зварювальної техніки — монографія В. Г. Петушкова “Применение взрыва в сварочной технике” та книга колективу співробітників на чолі з акад. НАН України І. К. Походнею “Металлургия дуговой сварки: взаимодействие металла с газом”.

Фізико-математичні науки представлені монографіями “Усредненные модели микронеоднородных систем” (академіки НАН України В. О. Марченко та Є. Я. Хруслов – Фізико-технічний інститут низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України) та “Математические аспекты теории нелинейных колебаний” (акад. НАН України А. М. Самойленко, Р.І. Петришин – Інститут математики НАН України). В монографії “Моделирование переходной экономики: Модели. Методы. Информационные технологии” (акад. НАН України І. В. Сергієнко, М. В. Михалевич – Інститут кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України) розглянута актуальна проблема математичного моделювання процесів, що відбуваються у перехідній економіці.

Проблемам екологічного стану поверхневих джерел централізованого водопостачання в Україні присвячена монографія за редакцією акад.

НАН України В. В. Гончарука “Экологические аспекты современных технологий охраны водной среды”. У фундаментальній праці “Иммунология злокачественного роста” (Н. М. Бережна, чл.-к. НАН України В.Ф. Чехун – Інститут експериментальної патології, онкології та радіобіології ім.Р.Є.Кавецького) проаналізовано сучасний стан уявлень про процеси, які відбуваються під впливом росту злоякісних пухлин. Побачив світ 1-й том (друга книга) тритомного видання “Етнічна та етнокультурна історія України”, підготовленого Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України за редакцією чл.-к. НАН України Г. А. Скрипник

Вперше опубліковано українською мовою вибрані праці першого президента Української Академії наук В. І. Вернадського. В це видання увійшло кілька праць з питань історії та філософії, а також стаття-спогади про заснування Української Академії наук. Продовжено видання багатотомної праці “Історія української культури”. У 2005 р. видруковано другу книгу 4-го тому – «Історія української культури другої половини ХІХ ст.».

Побачив світ другий том “Енциклопедії історії України” (літери Г, Д). Викладачам історії, аспірантам і студентам гуманітарних вузів, а також усім, хто цікавиться вітчизняною історією, адресована праця акад. НАН України П. П. Толочка “Давньоруські літописи і літописці Х-ХІІІ ст.”. У хронологічному довіднику “Україна від найдавніших часів до сьогодення” (В. Ф. Верстюк, О. М. Дзюба, В. Ф. Репринцев) викладено події минулого нашої держави з позицій сьогодення. Довідник стане у пригоді широкому колу читачів. Видано підготовлені Інститутом історії України НАН України фундаментальне дослідження – “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія (історичні нариси)” та “Фаховий висновок робочої групи істориків при урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН-УПА”, в якому розглядаються питання однієї з найскладніших проблем як минулого, так і сьогодення українського суспільства – взаємини ОУН, УПА та Радянської Армії.

Кількісні показники видавництва "Наукова думка" за останні 5 років наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Роки	Назв книг	Обсяг (обл.-вид. арк)	Тираж (тис. прим.)	Назв монографій
2001	72	1998	284	26
2002	66	1476,8	128,4	30
2003	67	1808,5	127,75	42
2004	78	2120,9	343,3	47
2005	68	1603,4	136,9	42

Видавничий дім "Академперіодика" НАН України у 2005 році нарощував випуск періодичних видань НАН України. Протягом звітнього року разом з науковими установами було видано 200 номерів журналів та міжвідомчих збірників, що на 42 номери більше, ніж у 2004 році.

Окрім журналів у Видавничому домі побачили світ 24 книжкових видання, в тому числі 14 монографій та 9 збірників наукових праць, загальним обсягом близько 400 обл.-вид. аркушів і тиражем 6900 примірників. Серед них відзначимо двотомники "Академик Иван Никитович Францевич", опублікований з нагоди 100-річчя від дня народження видатного вченого, та «В.И. Трефилов. Жизнь и деятельность. Воспоминания. Избранные труды». У другій книзі чорнобильських хронік 1986-1987 років «Чорнобиль. 1986-1987 рр. Участь установ НАН України у подоланні наслідків катастрофи» зібрані документи та матеріали, що висвітлили діяльність наукових установ НАН України в цей період.

Видавничим домом розпочато випуск науково-популярних видань: вийшли друком книги С. Я. Брауде та В. М. Конторовича «Радиоволны рассказывают о Вселенной», К. М. Ситника та В. С. Галузинської «Ботаничні зошити або 12 подорожей у світ рослин», А. В. Таньшиної «Засновники харківських наукових шкіл у фізиці». Значним здобутком поліграфічного підрозділу Видавничого дому стало налагодження лінії для малотиражного випуску видань у твердій обкладинці.

Значний внесок у видання наукової книги зробили неакадемічні видавництва. Протягом року в цих видавництвах було випущено більше половини всіх монографій, підготовлених науковцями НАН України – 294 книги загальним обсягом майже 6000 обл.-вид. арк.

Видавничий Дім «Юридична книга» опублікував 10-й том «Антології української юридичної думки» – «Юридична наука незалежної України». У видавництві “Українські енциклопедичні знання” вийшла фундаментальна праця під загальною редакцією акад. НАН України А. К. Шидловського «Інноваційні пріоритети паливно-енергетичного комплексу України».

Науковці НАН України щороку велику увагу приділяють поширенню в суспільстві наукових знань, беручи участь у підготовці та випуску підручників, навчальних посібників для середньої загальноосвітньої та вищої школи, довідкової та науково-популярної літератури. У звітному році майже 400 книг з цього напрямку побачили світ завдяки праці вчених НАН України. В їх числі «Український орфографічний словник», підготовлений Українським мовно-інформаційним фондом НАН України та Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України за редакцією акад. НАН України В. М. Русанівського і виданий у видавництві «Довіра». Підручник у 2-х томах акад. НАН України В. М. Гейця «Экономическая кибернетика», що вийшов у донецькому видавництві «Юго-Восток, Лтд». Підручник «Екологічне право України. Академічний курс», виданий видавництвом «Юридична думка» за редакцією акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. У видавництві «Генеза» вийшов з друку підручник для 11 кл. загальноосвітніх закладів «Всесвітня історія. Новітній період», підготовлений співробітниками Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України О. М. Майбородою та В. І. Кучером.

Окремо слід відзначити праці українських науковців, надруковані провідними зарубіжними видавництвами, хоча їх кількість дещо знизилась порівняно з 2004 роком. Видавництво «Springer» випустило в світ монографії співробітників Інституту фізики напівпровідників ім. В. Є. Лашкарьова НАН України – О. Є. Райчева, Ф. Т. Васька «Quantum

Kinetic Theory and Applications: Electrons, Photons, Phonons» та Інституту фізики конденсованих систем НАН України – М. Головка, А. Трохимчика «Ionic Soft Matter: Modern Trends in Theory and Applications» (за ред. Д. Гендерсона – Університет Брігхама Янга, Прово, США). У видавництві «VSP: Leiden, Boston» опублікована праця чл.-к. НАН України О. І. Степанця «Methods of Approximation Theory». У видавництві «Elsevier» вийшла книга В. Л. Чергінця (Інститут сцинтиляційних матеріалів НАН України) «Oxoacidity: Reactions of oxocompounds in ionic solvents».

В цілому в 2005 році зарубіжними видавництвами опубліковано 28 монографій українських учених обсягом майже 700 обл.-вид. арк.

Як і у минулі роки, значну кількість наукової літератури було видано науковими установами на дільницях оперативного друку. Протягом 2005 р. на таких дільницях побачили світ 133 монографій обсягом майже 3000 обл.-вид. арк.

Серед них 3-й том «Композиционные инструментальные материалы» з 6-томного видання "Сверхтвердые материалы. Получение и применение", розпочатого Інститутом надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля НАН України за загальною редакцією акад. НАН України М.В. Новікова. Інститут економіки промисловості НАН України продовжив випуск багатотомної праці акад. НАН України О. І. Амоші зі співавторами «Каноны рынка и законы экономики». Побачили світ книга 7 «Процесс эволюции экономики, производства и общества» та книга 8 «Экономическое проектирование».

Поточні праці науковців публікувалися в 81 науковому журналі НАН України та майже 50 серійних виданнях НАН України. В 2005 році почали виходити 2 нових наукових журнали: “Наука та інновації” (засновник – НАН України) і “Геологія та корисні копалини Світового океану” (засновники – НАН України, Відділення морської геології та осадочного рудоутворення Національного науково-природничого музею НАН України). 26 журналів НАН України перекладалися англійською мовою, серед яких 17 перевидаються за кордоном, редакції 9 журналів власними силами перекладають та видають англійською мовою всі свої номери.

Успішно виконувалась започаткована у 2004 році Програма підтримки наукових журналів НАН України. За цією програмою Видавничим домом „Академперіодика” НАН України звітного року здійснено тиражування 118 номерів 17 журналів НАН України.

Значну увагу приділено питанню більш активного використання можливостей Інтернету для збільшення читацької аудиторії та донесення до світової наукової спільноти результатів досліджень українських вчених. З метою ознайомлення редакцій журналів з перевагами електронних видань НАН України спільно з Міжнародним фондом „Відродження” та Міжнародною асоціацією академій наук організувала міжнародну конференцію „Наукові журнали в Інтернет-просторі”, в якій взяли участь науковці 18 країн світу. Науково-видавнича рада НАН України провела також відповідну нараду редакторів журналів НАН України. Сьогодні вже більше половини журналів НАН України представлені в Інтернеті, але повні тексти статей виставляють лише 12 журналів, 17 – виставляють інформацію про зміст номерів та анотації статей, 13 – тільки зміст номерів.

Узагальнені показники наукового книговидання протягом 2001-2005 років представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Роки	Книги		З них монографій		Статей	
	Назв	Обсяг (обл.-вид. арк)	Назв	В тому числі виданих за кордоном	Всього	В тому числі в закордонних журналах
2001	661	12490	440	33	17744	3504
2002	727	13338	447	43	19619	4261
2003	706	13134	489	33	19459	3919
2004	836	17549,5	549	37	21751	4488
2005	810	17000,7	511	28	23810	4376

Детальна інформація щодо випуску установами НАН України друкованої продукції наведена в таблиці 5 "Додатків".